

Ammatillisen koulutuksen läpäisyn edistäminen

Juhani Pirttiniemi

Opetusneuvos, KT, FM
Opetushallitus
juhani.pirttiniemi@oph.fi

Jukka Vehviläinen

Tutkija, sosiologi, YM
DiaLoog
jukka.vehvilainen@dialogo.fi

Suomen hallitus päätti kesän 2010 budjettiriihessä nelivuotisesta ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelmasta. Tehostamisohjelmaan suunniteltiin kohdennettavaksi yhteensä 16 miljoonaa euroa vuosille 2011-2014. Ensimmäinen 4 miljoonan euron erä oli opetus- ja kulttuuriministeriön budjetissa vuonna 2011. Tehostamisohjelma käynnistyi syksyllä 2011, jolloin Opetushallitus valitsi 43 hakemuksensa jättäneen koulutuksen järjestäjän joukosta 17 hanketta.

Koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelmalla pyritään vähentämään opiskelun keskeyttämistä. Ohjelman ensimmäinen tavoite on tukea niitä opiskelijoita, joilla on tavanomaista suurempi alttius keskeyttää opiskelu ja jotka ovat sen vuoksi vaarassa syrjäytyä koulutuksesta ja yhteiskunnasta. Toiseksi ohjelmalla pyritään löytämään keinoja niiden opiskelijoiden tukemiseen, jotka eivät vielä ole keskeyttäneet opiskeluaan, mutta joiden opinnot ovat pitkittyneet tai pitkittymässä. Kolmantena keskeisenä tavoitteena on kehittää käytäntöjä auttaa niitä opiskelijoita, jotka ovat jättäneet tai jättämässä tutkinnon suorittamisen kesken työelämään siirtymisen

takia. Lisäksi tavoitteena on nopeuttaa tutkinnon suorittamista tehostamalla aikaisempien opintojen tunnistamis- ja tunnustamismenetelmiä ja -käytäntöjä.

Määrällisenä tavoitteena on parantaa ammatillisen tutkinnon suorittaneiden prosenttilukua 58 prosentista 65 prosenttiin vuoteen 2014 mennessä. Opiskelijujen vuotuista keskeyttämisprosenttia tulisi samassa ajassa laskea 10 prosentista 7 prosenttiin. Tavoitetta voi pitää haasteellisena, koska nykyisessä hallitusohjelmassa voimakkaasti esiin tuotu yhteiskuntatakuun toteutus edellyttää nuorten, myös peruskoulussa heikosti menestyneiden, tehokasta ohjausta peruskoulun jälkeiseen koulutukseen. Haasteena voi pitää myös sitä, että läpäisyprosentin lisäksi tulisi tarkastella tutkinnon suorittaneiden työllistymistä; läpäisyn tehostumista ei saisi "ostaa" ammattitaitovaatimuksien kustannuksella.

Tähänastisen tiedon perusteella ammatillisen koulutuksen läpäisyä ovat haitanneet erityisesti opiskelun keskeyttämiset ammatillisen koulutuksen alkuvaiheessa. Ennen ns. laskentapäivää 20.9. lähteneitä ei ole tilastoitu, mutta heidän osuutensa on merkittävä. Näillä keskeytyksillä ei ole ollut kuitenkaan merkitystä koulutuksen järjestäjien talouteen, joten yhteiskunnallinen tavoite ja taloudellinen intressi ovat ristiriidassa. Mitkä syyt koulutuksen alkuvaiheessa ovat johtaneet koulutuksen päättymiseen, ovat olleet osittain arvausten varassa. Riittävää tutkimusta asiasta ei vielä ole tehty, eikä tilastotietojakaan ole analysoitu riittävästi. Ammatillisen koulutuksen läpäisyohjelman toteutuksen yhteydessä kerätään aikaisempaa tarkempaa tietoa ammatillisen koulutuk-

sen päättymisen syistä, tavoitteena olisi aloittaa ammatillisen koulutuksen läpäisyä selvittävä tutkimus.

Vuonna 2011 käynnistyneissä hankkeissa keskeisiä sisältöjä ovat opinto-ohjauksen ja opiskelijahuollon nykyistä yksilöllisempien toimintamallien kehittäminen. Useissa hankkeissa tämä tarkoittaa ammatillisen koulutuksen ja perusopetuksen välistä yhteistyötä, jossa ennakoidaan ammatilliseen koulutukseen hakeutumista, ns. nivelvaihetta ja ammatilliseen koulutukseen kiinnittymistä. Toinen ohjauksellinen haaste on ryhmänohjaajien ja opettajien ohjauksellisen vastuun lisääminen, reagoittherkkyys opiskelijoiden poissaoloihin ja myönteisen opiskeluhengen luominen. Esimerkkinä tällaisesta hankkeesta on Valmis-hanke Varsinais-Suomessa, koordinoijana Turun kaupungin kasvatus- ja opetustoimi.

Läpäisyhankkeiden tavoitteena on kehittää myös pedagogisia ratkaisuja ja joustavia opetustapoja, jotka mahdollistavat yksilölliset opintopolut ja työn ohella opiskelun. Laajin näistä hankkeista on Helsingin kaupungin toteuttama Polku-hanke. Olennaista siinä on pyrkimys opiskelumotivaation lisäämiseen erilaisten oppijoiden näkökulmasta. Erityisopetuksessa hyödynnettyjä menetelmiä tullaan toteuttamaan aikaisempaa laajemmin. Tutkintojen suorittaminen osissa on ammatilliselle koulutukselle edelleenkin melkoinen haaste. Osittain syyt ovat käytännöllisiä, mutta myös rahoitusjärjestelmä palkitsee kolmivuotisen tutkinnon suorittamista normiajassa. Itä-Suomen koulutuskuntayhtymän Smart & Flexible-hanke sekä WINNOVA:n Joustavat pedagogiset ratkaisut ammatillisen koulutuksen läpäi-

syn tehostamiseksi etsivät uusia ratkaisuja tutkintojen osien kautta opinnoissa etenemiseen.

Opiskelijahuollon tehostamiseen paneudutaan erityisesti Seinäjoen koulutuskuntayhtymän koordinoimassa hankkeessa ”Fiilistä asumiseen” sekä Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymän koordinoimassa hankkeessa ”Polkuja läpäisyn tehostamiseen”. Molemmissa hankkeissa useat koulutuksen järjestäjät parantavat opiskelijahuollollisia toimintojaan opintojen edistämiseksi.

Kaikkia hankkeita yhdistävänä voidaan pitää erityisesti Hämeenlinnan seudun koulutuskuntayhtymän ”Somepedia”- hanketta, jonka tehtävänä on etsiä sosiaalisen median kautta ratkaisuja ammatillisen koulutuksen edistämiseen ja koulutuksen keskeyttämisen vähentämiseen.

Tätä kirjoitettaessa (kesäkuu 2012) läpäisyohjelmaan kuuluvista hankkeista on saatu tietoa väliraporttien, Opetushallituksen asiantuntijoiden ja seurantatutkimuksen kautta. Tätä kautta on havaittu esimerkiksi opiskelijahallintojärjestelmien potentiaali keskeyttämisiä koskevan seurantatiedon lähteenä. Opiskelijahallintojärjestelmien tietokannoista on mahdollista tehdä tilastoajoja, joista saadaan ajankohtaista tietoa keskeyttämisprosentista (taustamuuttujien mukaan eroteltuna) sekä myös keskeyttämisen syistä. Tietokantojen potentiaalia lisää se, että niihin on mahdollista lisätä uusia indikaattoreita/muuttujia, joilla voidaan jatkossa yhä edelleen tarkentaa seurantaa myös ennaltaehkäisyn tueksi. Tällä hetkellä haasteena on kuitenkin opiskelijahallintojärjestelmien yhtenäistäminen; koulu-

Läpäisy- hankkeiden tavoitteena on kehittää myös pedagogisia ratkaisuja.

tuksen järjestäjät käyttävät erilaisia luokituksia ja myös keskeyttämisen syiden kirjaamisessa on suunnatonta vaihtelua.

Opiskelijahallintojärjestelmistä kertynyt tieto ja hankkeissa tehdyt haastattelut ovat nostaneet esille opintojen alkuvaiheissa tapahtuvan keskeyttämisen omana erillisenä ongelmanaan. Suuri osa koulutuksen järjestäjistä on aloittanut kirjaustoimet ja keskeyttämissyiden arvioinnin vasta syyskuun laskentapäivän jälkeen. Monet opiskelijat keskeyttävät kuitenkin ennen laskentapäivää, osa heti ensimmäisten koulupäivien jälkeen. Ennen laskentapäivää (20.9) keskeyttävät opiskelijat ovat tällä hetkellä eräänlaisessa mustassa aukossa; heidän määrästään, opiskelijaprofiilistaan ja keskeyttämisen syistä ei ole saatavilla tarkkaa tietoa. Alkuvaiheen keskeyttämislle on leimallista myös se, että koska keskeyttämistä ennakoivia havaintoja ja indikaattoreita ei ole ehtinyt syntyä, niin ohjauksen kannalta tarpeellinen ”huoli-

vaihe” jää usein väliin ja opiskelijoiden jälkiohjaus on puutteellista. Alkuvaiheen keskeyttäviä ei aina edes kirjata järjestelmään, ohjauksen kannalta merkittävää on, että he eivät ehdi kirjautua ohjaushenkilöstön mieliinkään.

Koska alkuvaiheen keskeyttäjien opiskelijaprofiilista ei ole tarkkaa tietoa, niin toimenpiteiden kohdistaminen on vaikeaa eikä nykyisten ohjaukikäytäntöjen toimivuutta pystytä arvioimaan. Myönteisenä voi pitää sitä, että opiskelijahalintojärjestelmien kehittämistyö näyttäisi tarjoavan mahdollisuuksia myös alkuvaiheen seurannan ja siihen liittyvän ohjauksen tehostamiseen.

Keskeyttämisen syiden tarkemman seurannan tärkeyttä perustelee se, että keskeyttämistä vähentävien toimenpiteiden ja (hanke) käytäntöjen tulisi vastata oikeaan tarpeeseen. Nykyiset keskeyttämistiedot eivät anna tarpeeksi tietoa kehittämistoimenpiteiden kohdistamiseksi; keskeyttämisen syiksi kirjataan esimerkiksi asioita, jotka voivat olla myös seurauksia (“työelämään siirtyminen”) tai sitten syiden informaatioarvo on nolaluokkaa (“poissaolot”). Toisaalta myös nollatieto voi olla paljastavaa; jos keskeyttäneissä on huomattavan paljon “ei tietoa” tai “poistettu oppilaitoksen toimesta” luokituksen saaneita, niin tämä kertoo lähinnä siitä, että kyseisen oppilaitoksen käytännöt eivät mahdollista opiskelijoiden puhuttamista ja (jälki) ohjaamista ennen keskeyttämistä. Tehostunut seuranta tuottaa siis sekä valtakunnallisesti että paikallisesti hyödynnettävää tietoa kehittämistoimenpiteiden ja -resurssien kohdistamiseksi sekä toimii osaltaan hyvän ohjauksen laadunvarmistajana.

Muilta osin läpäisyn tehostamisohjelman alkuvaiheen havainnot korostavat jälleen kerran opettajan ja ryhmänohjaajan suurta merkitystä. Kehittämistoi-
menpiteet ja uudet käytännöt seisovat tai kaatuvat opettajien mukana. Uudet pedagogiset mallit ja joustavat opintoväylät koetaan potentiaalisesti hyviksi käytännöiksi, mutta hanketoimijat tunnistavat niiden olevan vaativia opettajan ja myös opiskelijan kannalta. Tästä syystä ryhmänohjaajien osaamisen kehittäminen on monen hankkeen tavoitteena.

Yleisesti ottaen läpäisyohjelman kokonaisuudessa ja arjen hanketyön haasteissa näkyy kehittämistoiminnasta tuttu kehittämiskynnyksellä tarkoitetaan sitä, että uusien toimintojen toteuttaminen vaatii alkuvaiheessa paljon työtä, mutta kynnyksen jälkeen taival muuttuu helpommaksi. Tässä vaiheessa läpäisyn tehostamisohjelmaa voi luonnehtia potentiaalisesti merkittäväksi. Seurannan kehittämistyössä on saatu uusia avauksia ja myös mielenkiintoisia uusia kysymyksiä, jotka on toistaiseksi jouduttu jättämään reserviin odottamaan vastauksia. Toisaalta hanketoimijoita haastateltaessa on todistettavasti kuultu taikasanoja “opettajat ovat innostuneet asiasta”, tällaiset signaalit ovat johtolankoja siihen, että käytännöissä täytyy olla jotakin lupaavaa.